

**ПАРЛАМЕНТЫН БОЛОВСРОЛ ОЛГОЖ БУЙ
ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ТУРШЛАГА**

(Харьцуулсан судалгаа)

*Г.Алтан-Оч (Ph.D), Д.Амаржаргал (Ph.D),
О.Билгүүтэй, Д.Жигваагүнсэл,
Р.Оргилмаа, О.Нарантуяа, Б.Туул*

АГУУЛГА

УДИРТГАЛ

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

СУДАЛГААНЫ ҮНДСЭН ХЭСЭГ

- ИХ БРИТАНИ
- АВСТРАЛИ
- БНСУ
- СОЛОМОНЫ АРЛУУД
- ХБНГУ
- ШИНЭ ЗЕЛАНД

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

УДИРТГАЛ

Энэхүү судалгаанд Их Британи, Австрали, Өмнөд Солонгос, Соломоны Арлууд, Герман, Шинэ Зеланд зэрэг улсуудын хууль тогтоох дээд байгууллага болох парламентын зүгээс иргэдэд парламентын боловсролыг олгож буй арга хэлбэр, туршлагын талаар судалсан болно. Судалгаанд дээрх улс орнуудыг сонгож авахдаа парламентын боловсролын агуулгыг олон янз хэлбэрээр хүргэж байгаа байдал, парламентын боловсролын агуулга сургуулиудын сургалтын хөтөлбөрт тусгагдсан байдал, сайн туршлага гэж хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал зэргийг шалгуур болгон сонгосон болно.

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

Сүүлийн жилүүдэд парламентын ажлын албадын зүгээс хууль тогтоох дээд байгууллагад дотоод хэрэглэгч буюу гишүүд, парламентад чиглэсэн үйлчилгээнээс гадна гадагшаа иргэдэд чиглэсэн үйлчилгээ, арга хэмжээ буюу парламентын үйл ажиллагааг таниулан, сурталчлах, парламентын боловсрол олгох нь өсөн нэмэгдэж байна. Үүнийг судалгаанд хамрагдсан улс орнууд парламентын боловсрол олгох асуудлыг хариуцсан Парламентын ажлын албаны бүтцийн нэгж, эсхүл бие даасан нэгж ажиллуулах хэлбэрээр зохион байгуулсан байна.

Улс орнуудын туршлагаас үзэхэд иргэд, олон нийт рүү чиглэсэн сургалтын хөтөлбөр, арга хэмжээг өөр өөрийн онцлог, нөхцөл байдал, хөгжлийн түвшинд (техникийн дэвшлийг ашиглан гм.) нийцүүлсэн тогтмол, өргөн хүрээг хамруулахыг зорьдог байна. Тухайлбал, судалгаанд хамрагдсан улс орнуудад парламентын боловсролыг сургуулийн өмнөх боловсролын хөтөлбөрөөс нь эхлэн ерөнхий боловсролын сургууль, их, дээд сургуулийн оюутнуудад, мөн насанд хүрэгчдэд чиглэсэн хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлж байна.

Дээрх орнуудын хэрэгжүүлж буй хөтөлбөр, үйл ажиллагааны онцлогийг дурдвал дараах байдалтай байна. Үүнд:

Их Британийн¹³² Нийтийн танхимын хувьд Стратеги төлөвлөгөөнд үндэслэн гардаг жил бүрийн ажлын төлөвлөгөөндөө парламентын боловсролын асуудлыг тусгадаг байна. Нийтийн танхимын ажлын албаны бүтцийн нэгж болох **Парламентын боловсрол, иргэдийн оролцооны алба** (The Education and Engagement Service) нь бүх нийтэд парламентын боловсрол олгох, парламентын үйл ажиллагаанд иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлэх чиг үүрэгтэйгээр ажилладаг.

Парламентын боловсрол олгох хөтөлбөрийг сургуулийн өмнөх наснаас эхлэн насанд хүрэгч, залуучууд, иргэний нийгмийн байгууллагаар төрөлжүүлэн Парламентын боловсролын төв, парламентын ажлын албаны цахим хуудас, Ерөнхий боловсролын сургалтын хөтөлбөр, орон нутаг дахь парламентын сургалт мэдээллийн төвүүд болон хэвлэл, мэдээллийн хэрэгслүүдээр дамжуулан олгодог. Ерөнхий боловсролын сургуульд Иргэний боловсрол (Citizenship education) хичээлээр дамжуулан сурагчдад парламентын боловсролыг олгодог байна.

Сургалтын агуулгын хувьд:

- Британийн үнэт зүйлс;
- Парламент болон Засгийн газрын үйл ажиллагаа;

¹³² <https://erskinemay.parliament.uk/section/6391/participation/> Парламентын боловсрол, иргэдийн оролцооны алба

<https://www.parliament.uk/educationcentre> Парламентын боловсрол олгох төв

<https://www.byc.org.uk/uk/ukyouthparliament> Британийн “Өсвөрийн парламент”

<https://www.gov.uk/government/publications/national-curriculum-in-england-citizenship-programmes-of-study>

Иргэний боловсрол хичээлийн товч танилцуулга

- хууль батлах үйл явц;
- ялгаатай байдал зэрэг сэдвүүдийн хүрээнд зохион байгуулдаг.

Эдгээр сэдвүүдийн хүрээнд мэдээллийг цахим болон хэвлэмэл хэлбэрээр олон нийтэд хүргэдэг.

Тус улс **Парламентын боловсролын төв**тэй бөгөөд тус төв нь парламентын ордны дэргэд байрладаг. Их Британийн төрийн тулгуур болох Нийтийн танхим, Лордууд, Эзэн хаан болон Парламент гэсэн сэдвээр 4 танхимыг тохижуулж, орчин үеийн техникийн дэвшлийг ашиглан бодитоор мэдрүүлэх (виртуал) боломжтой бүтээсэн байна. Тус төв нь бүтэн жилийн турш тасралтгүй үйл ажиллагаа явуулах бөгөөд виртуал танилцуулгыг цахим хуудаснаас үзэх боломжтой.

Парламентын боловсрол, иргэдийн оролцооны албанаас “Парламентын нэрэмжит 7 хоног” (UK Parliament week), “Таны парламент” шагнал, 11-18 насны гишүүдээс бүрдсэн “Өсвөрийн парламент”-ыг ажиллуулдаг.

Зураг 1. Их Британийн парламентын цахим хуудас

Австралийн¹³³ хувьд Сенатын танхимын Клеркийн газарт **Парламентын боловсролын газар** байдаг бөгөөд парламентын ардчиллын талаар боловсрол олгох чиг үүрэгтэй. Тус газраас парламентын ордны хөтөлбөр, хөтөлбөрт бэлтгэх, видео хурал хийх, мэргэжлийн

¹³³ Австралийн парламентын боловсролын газар
https://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Education_Office

сургалт зохион байгуулах хэлбэрээр 4 наснаас эхлэн парламентын боловсрол олгох ажлыг зохион байгуулдаг.

Зураг 2. Австралийн Парламентын боловсролын газрын цахим хуудас

The screenshot shows the homepage of the Parliamentary Education Office. At the top, there is a search bar and navigation links: HOME, UNDERSTAND, TEACH, BOOK, CONNECT. Below this, a breadcrumb trail reads: HOME / UNDERSTAND / HOW PARLIAMENT WORKS / THREE LEVELS OF GOVERNMENT. The main heading is 'Three levels of government'. The introductory text states: 'The three levels of government is a key feature of the Australian system of government. Discover the roles and responsibilities of the federal Parliament, state and territory parliaments and local councils, and how they work together to deliver services to Australians.' Below this, the 'IN THIS SECTION' header introduces four resources: 1. 'Federal, state and local' (Interactive game), 2. 'The roles and responsibilities of the three levels of government' (Fact sheet), 3. 'Three levels of government' (Video), and 4. 'Levels of government' (Video). Each resource includes a brief description and filters for 'YEAR 6' and 'YEAR 7'.

Парламентын ордонтой танилцах хөтөлбөр нь 4-12 насны сурагчдад зориулсан хөтөлбөр бөгөөд хөтөлбөрийг илүү үр дүнтэй, сонирхолтой зохион байгуулах зорилгоор сурагчид өөрсдөө хөтөлбөрөө боловсруулах боломжтой байдаг.

Парламентын Боловсролын газар нь бага, дунд сургуулийн багш нарт зориулсан сургалтыг цахимаар зохион байгуулдаг.

Өмнөд Солонгосын¹³⁴ хувьд Үндэсний Ассамблейн Тамгын газарт **Үндэсний Ассамблейн сургалтын институт** байдаг. Тус институт нь Үндэсний Ассамблейн гишүүд, туслахууд, тамгын газрын ажилтнууд болон харьяа байгууллагууд, орон нутгийн зөвлөл, иргэдийн зөвлөл зэрэг бүх талуудад боловсрол олгох сургалт явуулдаг.

Сургалтын институт нь өөрийн бие даасан цахим хуудастай бөгөөд хөтөлбөрийн дагуу зохион байгуулагдах сургалтад цахимаар бүртгүүлэн хамрагдах боломжтой байдаг.

¹³⁴ Үндэсний Ассамблейн сургалтын институт
<https://training.assembly.go.kr:448/ecms/view/defHtmlContentsView.do>
<https://training.assembly.go.kr:448/napto/edu/retrieveEduList.do>

Соломоны Арлуудын¹³⁵ хувьд 2008 онд НҮБ-ын парламентыг бэхжүүлэх төслийн дэмжлэгтэйгээр Парламентын ерөнхий нарийн бичгийн даргын удирдлагад **Парламентын боловсролын албыг** байгуулсан. Тус албаны үндсэн зорилго нь тус улсын иргэдийг хууль тогтоох ардчилсан үйл ажиллагааг ойлгоход дэмжлэг үзүүлэх зорилготой бөгөөд олон нийтийг хамруулах долоо хоног, хичээлийн агуулгыг дэмжих хөтөлбөр, сурагчдад зориулсан хөтөлбөр, хүйсийн тэгш байдал зэрэг үндсэн 4 агуулгаар сургалт зохион байгуулдаг.

Олон нийтийг хамруулах долоо хоногт засгийн газрын ордон нь олон нийтэд нээлттэй ажилладаг.

Бага болон дунд ангийн сурагчдын хүсэлтийн дагуу багшийн хамт засгийн газрын ордонд зочлох аялал, ахлах ангийн сурагчдын хувьд парламентын чуулганд оролцож, тодорхой асуудлын хэлэлцүүлэгт үг хэлэх боломжоор хангадаг.

ХБНГУ-ын¹³⁶ хувьд Бундестагийн Тамгын газар нь хууль-эрх зүй, улс төр-эдийн засгийн чиглэлээр суралцдаг оюутнуудыг дадлага хийх боломжоор хангаж, ирээдүйд сайн улстөрч болоход нь тэднийг бэлтгэж, дэмжлэг үзүүлдэг. Германы Бундестагийн Парламентын семинарууд нь улстөрийн боловсрол олоход чиглэсэн байдаг бөгөөд хөтөлбөрийн бүрэлдэхүүнд Бундестагийн үйл ажиллагааны танилцуулга, Парламентын ордонтой буюу чуулганы хуралдаантай танилцах болон Бундестагийн урилгаар үдийн хоолонд орох багтдаг.

Мөн улстөр, газарзүй болон түүхийн багш нарт зориулсан семинар, сэтгүүлийн мэргэжлийн оюутан, сурагчдын семинар зохион байгуулдаг.

Шинэ Зеландын¹³⁷ хувьд парламентын үйл ажиллагааг ард иргэдэд хүртээмжтэй хүргэх зарчмаар парламентын боловсролын асуудлыг чухалчлан үзэж Парламентын ажлын албаны стратеги төлөвлөгөөндөө тусгасан байна. Парламентын боловсрол олгох хүрээнд парламентын үүсэл хөгжил, бүтэц зохион байгуулалт, чиг үүрэг, үйл ажиллагааны талаарх танилцуулга сургалт болон парламентын ордонтой танилцах аялал хийдэг. Мөн иргэдтэй уулзах хөтөлбөрөөр парламентын гишүүд Спикерийн хамт их, дээд сургууль болон дунд сургуулиудаар аялдаг 1 өдрийн хөтөлбөр юм.

Сургуулийн сурагчдад хэлэлцүүлгийн дүрд тоглох хөтөлбөрийг зохион байгуулдаг. Энэ хөтөлбөр нь Парламентын бүтэц, үйл ажиллагаатай танилцан, сургалтын төвийн загвар танхимд хуулийн төсөл (загвар) дээр мэтгэлцэх боломжийг бүрдүүлнэ.

Парламентын албан ёсны цахим хуудсандаа багш, сурагчдад зориулсан тусгайлсан мэдээллийн хэсгийг /хуудас/ бий болгон ажиллуулсан нь оюутан сурагчдад тухайн цаг үеийн асуудлуудыг дэвшүүлэх, нягтлан үзэх, хүмүүс ямар шийдвэр гаргахыг ажиглах, улмаар өөрсдөө хэрхэн оролцохоо ойлгох зэрэг боломжийг бүрдүүлсэн байна.

¹³⁵ Соломоны Арлуудын үндэсний парламентын иргэний боловсрол
<http://www.parliament.gov.sb/index.php?q=node/783#1>

¹³⁶ Германы Бундестаг-Deutscher Bundestag <https://www.bundestag.de/besuche/seminar>

¹³⁷ Шинэ Зеландын парламент <https://www.parliament.nz/en/visit-and-learn/educators-and-students/education-programmes/how-parliament-works/>

Зураг 3. Шинэ Зеландын Парламентын цахим хуудас

Resources

[Home](#) » [Visit and Learn](#) » [Educators and students](#) » [Resources](#)

Find out about the resources available from Education Services for use by students and schools.

For more information contact us via education.team@parliament.govt.nz

Social Actions and Parliament

This resource has been created to link the requirements of the NZQA Achievement Standard 91599 (3.4) to parliamentary processes.

[Read more](#)

Parliament 360° Virtual Reality Tours: school resource

This new resource has been created to be used alongside the Parliament XR Headset.

[Read more](#)

Explore Parliament

Resources, with teacher's guides for primary and secondary level students which introduce students to the work of Parliament and explore concepts of democracy, representation and leadership. Includes links to the New Zealand Curriculum.

[Read more](#)

Tō Tātou Whare

A Māori language resource with bilingual teachers guide which introduces students to concepts of democracy, representation and leadership in Parliament with a focus on Māori participation. Includes links to TE MARAUTANGA o AOTEAROA.

[Read more](#)

Debating role play

An easy to follow teachers guide outlining how to run a debating role play in the classroom.

[Read more](#)

How Parliament Works - video

Find out more about how New Zealand's Parliament works with this in-depth introduction!

[Read more](#)

Virtual reality at Parliament

Can't make it to Wellington? Want to carry Parliament in your pocket?

[Read more](#)

Interactive timeline

An easy to use interactive timeline which explores 100 dates from the history of our Parliament through short text and visual images. Suitable for classroom use with links provided to related websites.

[Read more](#)

ДҮГНЭЛТ

Судалгаанд хамрагдсан орнуудын хувьд парламентын боловсрол олгоход парламентаас онцгойлон анхаардаг бөгөөд энэ асуудлыг хариуцсан нэгжийг байгуулан ажилладаг байна. Судалгаанд хамрагдсан Их Британи, Австрали, Өмнөд Солонгос, Соломоны Арлууд, Шинэ Зеланд улсуудын хувьд парламентын боловсрол олгох асуудлыг хариуцсан нэгж Парламентын ажлын алба (Тамгын газар)-ны бүтцэд ажиллаж байна. Тус нэгж нь бүх нийтэд парламентын боловсрол олгох, парламентын үйл ажиллагаанд иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагааг зохион байгуулдаг байна. Холбогдох нэгжүүдийн үйл ажиллагаа явуулж буй хугацааны хувьд авч үзвэл БНСУ-ын сургалтын нэгж нь 45 жилийн өмнө, Соломоны Арлууд хувьд 12 жилийн өмнө тус тус байгуулагдаж, үйл ажиллагаа явуулж ирсэн байна.

Бүх нийтэд парламентын боловсрол олгох сургалт, хөтөлбөрийг ихэвчлэн насны байдлаар ангилж, тухайн насны онцлогт тохирсон хөтөлбөр, үйл ажиллагааг зохион байгуулдаг байна. Тухайлбал,

- ✚ Сургуулийн өмнөх насныханд зориулсан хөтөлбөр (Их Британи, Австрали)
- ✚ ЕБС-ийн сурагчдад зориулсан хөтөлбөр (Их Британи, Австрали, Соломоны Арлууд, Шинэ Зеланд)
- ✚ Их сургуулийн оюутнууд болон залуучуудад зориулсан хөтөлбөр (Герман, Их Британи)
- ✚ Насанд хүрэгчдэд зориулсан хөтөлбөр (Их Британи, Солонгос, Соломоны Арлууд, Шинэ Зеланд)
- ✚ Парламентын гишүүд, туслахууд болон Тамгын газрын ажилтнуудад зориулсан сургалт (БНСУ)
- ✚ Иргэний нийгмийн байгууллагуудад зориулсан хөтөлбөр (Их Британи)
- ✚ Тусгайлсан сургалт (Их Британи, Австрали, Соломоны Арлууд, Герман, Шинэ Зеланд)

Үүнд тусгай багш бэлтгэдэг сургалт (Их Британи, Австрали, Герман) зохион байгуулдаг.

Дээр дурдсан бүлгүүдэд хийх сургалтын сэдвийн агуулга нь дараах хүрээнд хязгаарлагдаж байна. Үүнд:

- ✚ Парламент болон засгийн газрын тухай ойлголт, үйл ажиллагааны талаар (Их Британи, Австрали, Герман, Шинэ Зеланд)
- ✚ Парламентаас хууль батлах үйл ажиллагааны талаар (Их Британи, Австрали, Солонгос, Соломоны Арлууд, Герман, Шинэ Зеланд)
- ✚ Тухайн улсын үнэт зүйлийн талаар (Их Британи, Австрали)
- ✚ Сонгууль, сонгох эрхийн талаар (Их Британи)
- ✚ Тэгш болон ялгаатай байдлын талаар (Их Британи, Соломоны Арлууд)
- ✚ Мэргэшүүлэх сургалт (Солонгос)
- ✚ Парламентын гишүүдтэй уулзах (Соломоны Арлууд, Герман, Шинэ Зеланд)
- ✚ Парламентын үүссэн түүх

Парламентын боловсрол олгох арга хэлбэрийн хувьд иргэдэд хүртээмжтэй, ойлгомжтой байдлаар хүргэх үүднээс дараах хэлбэрүүдтэй байна.

- 📄 Танилцуулга, ном товхимол, видео хичээл гаргах (Их Британи, Соломоны Арлууд, Шинэ Зеланд)
- 📄 Хичээлийн хэрэглэгдэхүүний багц (тоглоом гм.)
- 📄 Парламентын ордонтой танилцах аялал (Их Британи, Австрали, Соломоны Арлууд, Шинэ Зеланд)
- 📄 Тусгай бэлтгэгдсэн багш хичээл заах (Их Британи)
- 📄 Парламентын нэрэмжит 7 хоног буюу нээлттэй хаалганы өдөрлөг (Их Британи, Соломоны Арлууд, Шинэ Зеланд)
- 📄 Парламентын нэрэмжит шагнал (Их Британи)
- 📄 Өсвөрийн парламент (Их Британи, Шинэ Зеланд)
- 📄 Дадлага хийх (Герман)

Судалгаанд хамрагдсан улсууд парламентын боловсрол олгохтой холбоотой бэлтгэсэн танилцуулга, гарын авлага, ном товхимлыг сонирхсон хүмүүс үзэх, ашиглах боломжтойгоор цахим хуудаснаа байршуулдаг байна. Мөн зарим сургалтуудыг цахимаар (Австрали, Өмнөд Солонгос) зохион байгуулдаг.

Бага, дунд ангийн сурагчдад зориулсан хөтөлбөр нь ихэвчлэн өөрийн орныг танин мэдэх, парламент хэрхэн ажилладаг талаарх (Их Британи, Австрали, Шинэ Зеланд) мэдлэгийг энгийн ойлгомжтойгоор тайлбарлан таниулдаг байна.

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

СУДАЛГААНЫ ҮНДСЭН ХЭСЭГ

Судалгаанд хамрагдсан орнуудын парламентын боловсролыг олгож буй туршлагыг тоймлон харуулбал дараах байдалтай байна:

Хүснэгт 1. Парламентын боловсрол олгох сургалт, хөтөлбөр хэнд чиглэгдэж байгааг ангилан үзвэл:

	Их Британи	Австрали	БНСУ	Соломоны Арлууд	ХБНГУ	Шинэ Зеланд
Сургуулийн өмнөх насныханд зориулсан хөтөлбөр	√	√			√	
ЕБС-ийн сурагчдад зориулсан хөтөлбөр	√	√		√	√	√
Их сургуулийн оюутнууд болон залуучуудад зориулсан хөтөлбөр	√				√	
Насанд хүрэгчдэд зориулсан хөтөлбөр	√		√	√		√
Парламентын гишүүд, туслахууд болон Тамгын газрын ажилтнуудад зориулсан сургалт			√			
Иргэний нийгмийн байгууллагуудад зориулсан хөтөлбөр	√					
Тусгайлсан сургалт	√	√		√	√	√

Хүснэгт 2. Сургалт, хөтөлбөрийн сэдвийн агуулгыг тоймлон авч үзвэл:

	Их Британи	Австрали	БНСУ	Соломоны Арлууд	ХБНГУ	Шинэ Зеланд
Парламент болон засгийн газрын тухай ойлголт, үйл ажиллагааны талаар	√	√			√	√
Парламентаас хууль батлах үйл ажиллагааны талаар	√	√	√	√	√	√
Тухайн улсын үнэт зүйлийн талаар	√	√				
Сонгууль, сонгох эрхийн талаар	√					
Тэгш болон ялгаатай байдлын талаар	√		√			
Мэргэшүүлэх сургалт			√			
Парламентын гишүүдтэй уулзах				√	√	√

Хүснэгт 3. Парламентын боловсрол олгож буй арга хэлбэрийг тоймлон авч үзвэл:

	Их Британи	Австрали	БНСУ	Соломоны Арлууд	ХБНГУ	Шинэ Зеланд
--	------------	----------	------	--------------------	-------	-------------

Сургалт зохион байгуулах	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Танилцуулга, ном товхимол, видео хичээл гаргах	✓	✓		✓	✓	✓
Парламентын ордонтой танилцах аялал	✓	✓		✓		✓
Тусгай бэлтгэгдсэн багш хичээл заах	✓					
Парламентын нэрэмжит 7 хоног буюу нээлттэй хаалганы өдөрлөг	✓			✓		✓
Парламентын нэрэмжит шагнал	✓					
Өсвөрийн парламент	✓					✓
Дадлага хийх					✓	

ИХ БРИТАНИ

Их Британи Улсын парламентын Нийтийн танхим нь стратеги төлөвлөгөөндөө үндэслэн жил бүрийн ажлын төлөвлөгөөндөө парламентын боловсролын асуудлыг багтаасаар ирсэн байна. Парламентын боловсрол, иргэдийн оролцооны алба (Education and Engagement Service) нь Нийтийн танхимын ажлын албаны бүтцэд харьяалагдана.¹³⁸ Тус алба нь бүх нийтэд парламентын боловсрол олгох, парламентын үйл ажиллагаанд иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлэх чиг үүрэгтэйгээр ажилладаг. Парламентын боловсролыг Парламентын боловсролын төвөөр, парламентын ажлын албаны цахим хуудсаар, Ерөнхий боловсролын сургалтын хөтөлбөрөөр, орон нутаг дахь парламентын сургалт мэдээллийн төвүүдээр болон мэдээ, мэдээллийн хэрэгслүүдээр дамжуулан олгодог байна.

Парламентын боловсролын хөтөлбөрийг насны ангиллаар:

- сургуулийн өмнөх нас;
- 5-7 нас;
- 7-11 нас;
- 11-14 нас;
- 14-16 нас;
- 16-аас дээш нас;
- Насанд хүрэгчид;
- Залуучуудын бүлэг болон иргэний нийгмийн байгууллагууд хэмээн ангилж байна.

Сургалтын хөтөлбөрийг дээрх насны ангиллуудад зориулан ойлгомжтой, хүртээмжтэй байх тал дээр түлхүү анхаарч тодорхой сэдвүүдийн хүрээнд янз бүрийн хэлбэрээр хүргэдэг байна. Үүнд: танилцуулга, ном товхимол, видео хичээл, зайн сургалт, парламентын байраар зочлон үйл ажиллагаатай нь танилцах болон тусгай бэлтгэгдсэн багш нараар сургуулийн анги танхимдаа хичээл заалгах зэрэг үйлчилгээнүүдийг авах боломжтой байна. Хүүхдүүдэд ойлгомжтой, сонирхолтой болгох үүднээс биет болон цахим тоглоом, хүүхэлдэйн кино зохион бүтээсэн байна. Сургалтын агуулгын цөм нь “чиний дуу хоолой, оролцоо парламентад зайлшгүй шаардлагатай” гэсэн ойлголтыг хүүхэд залуус, иргэдэд суулгахад оршдог байна.¹³⁹

Дараах сэдвүүдээр иргэд олон нийт, хүүхэд багачуудад парламентын боловсролыг олгож, үйл ажиллагаатай нь танилцуулж байна:

- Иргэншил болон Британийн үнэт зүйлс;
- Сонгууль, сонгох эрх;
- Эмэгтэйчүүдийн сонгох эрх;
- Парламент болон Засгийн газар;

¹³⁸ <https://erskinemay.parliament.uk/section/6391/participation/>

¹³⁹ <https://learning.parliament.uk/resources/>

- Нийтийн танхим болон гишүүд;
- Лордуудын танхим;
- Хэлэлцүүлэг;
- Дүрэм журам болон хууль тогтоомж;
- Тэгш болон ялгаатай байдал зэрэг болно.

Эдгээр сэдвүүдийн хүрээнд мэдээллийн контентуудыг цахим болон хэвлэмэл хэлбэрээр бэлтгэн сурагч, оюутнууд хийгээд сургагч багш нарт үнэ төлбөргүй түгээх боломжтой төдийгүй хөдөө, орон нутгийн багш, сурган хүмүүжүүлэгчид парламентын цахим хуудсаар дамжуулан эдгээр хичээлийн хэрэглэгдэхүүнийг татан авах буюу хэвлэмэл байдлаар захиалан авч, хичээлдээ хэрэглэх боломжтой юм.

Ерөнхий боловсролын болон их, дээд сургуулийн багш, сурган хүмүүжүүлэгчид, боловсролын салбарын мэргэжилтнүүд нь парламентын боловсрол олгох тусгай багш нар бэлтгэх үнэ төлбөргүй сургалтанд хамрагдаж, өөрийн заадаг хичээлээ улам баяжуулан заах боломжтой. Түүнчлэн энэхүү сургалт нь насанд хүрэгчдэд мөн нээлттэй бөгөөд парламентын тухай мэдлэгээ нэмэгдүүлэх чухал эх сурвалж болдог байна. Сургалт нь бүтэн жилийн турш, танхимаар болон цахимаар явагддаг.

Парламентын боловсролын төв нь парламентын ордны дэргэд байрлах бөгөөд хүүхэд залуусын сурах идэвхийг нэмэгдүүлэхэд анхаарч, сонирхолтой орчныг бүрдүүлсэн байна. Тус төв нь Их Британийн төрийн 4 үндэс болох Нийтийн засаглал, Лордууд, Хаан болон Парламент гэсэн сэдвээр 4 танхимыг тохижуулан, тэдгээрийн тус тусын чиг үүрэг, үйл ажиллагааг танилцуулах хийгээд хоорондын харилцан хамаарлыг орчин үеийн техникийн дэвшлийг ашиглан бодитоор мэдрүүлэх (виртуал) боломжтой бүтээсэн байна. Тус төв нь бүтэн жилийн турш тасралтгүй үйл ажиллагаа явуулах бөгөөд хүүхэд багачууд, оюутан сурагчид, иргэд олон нийт хамт олноороо захиалга өгөн үйлчлүүлэх боломжтой.¹⁴⁰

Парламентын ордноор тэр бүр зочлох боломжгүй алслагдсан бүс, орон нутгийн сурагч багачууд, ард иргэд болон хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд зориулан виртуал танилцуулгыг парламентын боловсролын цахим хуудсан дээр байршуулсан байна. Түүнчлэн тусгай бэлтгэгдсэн сургагч багш нар болон Нийтийн танхимын ажлын албаны ажилтнууд нь хөдөө орон нутагт томилогдон, сургуулийн танхимд нь биечлэн очиж парламент, түүний үйл ажиллагааны тухай мэдээллийг олгох боломжтой.

Парламентын орон нутаг дахь сургалтын төвүүд нь (Parliament's Outreach Officers) тус улсын бүс нутаг болгонд парламентын үйл ажиллагааг сурталчилж ажилладаг байна. Иргэд, олон нийт, нийгмийн бүлгүүдэд парламентын үйл ажиллагааны тухай мэдээллийг өгч, тэдэнд санал хүсэлт, тулгарч буй асуудлаа хэрхэн шийдвэрлүүлэх, хэрхэн өөрсдийн дуу хоолойг парламентад хүргэх талаар сургалт мэдээллийг хүргэдэг байна. Нийгмийн бүлгүүд, олон тооны байгууллагатай хамтран ажилладаг хэдий ч залуучууд, эмэгтэйчүүдийн байгууллага, Ази, Африк гаралтай иргэд, үндэсний цөөнх, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд болон урт хугацаанд ажилгүй байгаа иргэдийг түлхүү анхаарч үйл ажиллагаагаа тэдэнд чиглүүлэн ажилладаг байна.

Парламентын боловсрол, иргэдийн оролцооны алба нь “Парламентын нэрэмжит 7 хоног” (UK Parliament week) хүүхэд залуус, олон нийтийг хамарсан, иргэдийн парламентын боловсролыг нэмэгдүүлэх, хууль тогтоох үйл ажиллагаанд иргэдийн оролцоог дээшлүүлэх, идэвхийг нэмэгдүүлэх үндсэн зорилготой олон төрлийн сонирхолтой уралдаан тэмцээнийг орон даяар 7 хоногийн турш зарлан, зохион байгуулдаг байна.

¹⁴⁰ <https://www.parliament.uk/educationcentre>

Тус албанаас мөн “Таны парламент” шагналыг тухайн жилдээ парламентын тухай мэдлэг мэдээллийг түгээн, өөрийнхөө хүрээлэл-анги танхим, сургууль, орон нутагтаа тодорхой хэмжээний өөрчлөлт хийсэн багш, сурган хүмүүжүүлэгчид, сурагч, оюутнууд, иргэд олон нийтийг шалгаруулан урамшуулдаг байна.

Британийн Залуучуудын Холбоо нь хүүхэд, залуучуудын улс төрийн боловсрол, нийгмийн идэвхийг нэмэгдүүлэх, ирээдүйд нийгмийн хариуцлагатай, оролцоотой иргэнийг бэлтгэх, шийдвэр гаргах түвшинд залуусын дуу хоолойг хүргэх зорилгоор 11-18 насныхнаас бүрдсэн “Өсвөрийн парламент”-ыг ажиллуулдаг.¹⁴¹

Парламентын боловсролыг ерөнхий боловсролын сургалтын хөтөлбөрөөр дамжуулан олгож буй туршлагын талаар

Тус улсад Ерөнхий боловсролын сургуулийн хөтөлбөрийн Иргэний боловсрол (Citizenship education) хичээлээр дамжуулан сурагчдад парламентын боловсролыг олгодог бөгөөд сурагчдын нас, сэтгэхүйн онцлогт тохируулж бага ангиас нь чи хэн бэ, чиний эргэн тойрон, хүрээлэн буй орчин чамаас ямар хамааралтай байдаг вэ гэсэн энгийн ойлголтыг өгч үүнийгээ дунд ангиудад лавшруулан нийгэмд өөрийн үзэл бодолтой, өөртөө итгэлтэй хувь хүн болон төлөвшихөд түлхүү анхаарч, өөрийн амьдарч буй хүрээлэл, гадаад ертөнц хоёрын харилцан хамаарал, нийгмийн шударга байдал, ёс зүй гэж юу болох, чиний үзэл бодол, чиний сонголт зөвхөн орон нутгийн төдийгүй, цаашлаад өөрийн улсын, бүр энэ дэлхийн амьдралд ямар нөлөөтэй болох тухай мэдлэг мэдээлэл, ойлголтыг өгдөг байна.¹⁴²

Ахлах ангид тус хичээлээр нийгэмд идэвхтэй, оролцоотой иргэн бэлтгэхэд шаардагдах ойлголт, мэдлэг, ур чадварыг олгоход чиглэж, ардчилал, төр засаг, хууль тогтоох үйл ажиллагааны талаарх мэдлэгийг сонирхолтой байдлаар хүргэхийг зорьдог байна. Улс төр, нийгмийн тулгамдсан асуудлуудыг судалж, хэлэлцүүлэг өрнүүлж, учир шалтгааныг нь дүгнэн цэгнэх мэдлэг чадвар суулгахыг мөн зорьдог байна. Ирээдүйд нийгэмд хариуцлагатай иргэн болж төлөвших, мөнгө төгрөгөө зөв зүйтэй зарцуулах, санхүүгийн зөв шийдвэр гаргаж байх зэрэг ойлголтыг энэхүү хичээлээр заадаг байна. Ахлах ангийн нийт сурагчдад Иргэний боловсрол хичээлээр дараах мэдлэг, чадварыг эзэмшүүлэх зорилготой:

- Их Британийн төрийн тогтолцоо, ардчилсан засаглалд иргэд хэрхэн идэвхтэй оролцох талаар;
- Нийгэмд хууль тогтоомж, шүүхийн тогтолцооны гүйцэтгэх үүрэг болон хууль боловсруулах, батлах үйл явц, түүний хэрэгжилтийн талаар;
- Цаашид олон нийтийн болон бусад нийгэмд тустай, хариуцлагатай үйл ажиллагаанд оролцох идэвх, сонирхлыг төрүүлэх, хөгжүүлэх, хэвшүүлэх талаар;
- Асуудалд олон талаас нь нухацтай хандах, улс төрийн сэдвээр хэлэлцүүлэг өрнүүлэх, өдөр тутмын мөнгө санхүүгийн асуудлаа зөв зүйтэй зохицуулах зэрэг болно.¹⁴³

Ерөнхий боловсролын сургалтын хөтөлбөрийг сурагчдын нас, ангиар 4 үндсэн үе шат болгон заадаг байна.¹⁴⁴ Сурагчдад заавал олгох ёстой сургалтын цөм хөтөлбөрт улсын болон хувийн ерөнхий боловсролын сургуулиудын 1, 2-р шатанд, өөрөөр хэлбэл 1-6 ангид Иргэний боловсрол хичээлийг заавал оруулахаар хуульчлаагүй хэдий ч ерөнхий

¹⁴¹ <https://www.byc.org.uk/uk/uk-youth-parliament>

¹⁴² https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/402173/Programme_of_Study_KS1_and_2.pdf

¹⁴³ <https://www.gov.uk/government/publications/national-curriculum-in-england-citizenship-programmes-of-study>

¹⁴⁴ <https://www.gov.uk/national-curriculum>

боловсролын бүх сургуулийн 3, 4-р шат буюу 7-11 ангиудад энэ хичээлийг заавал оруулахаар хуульчилсан байдаг байна.

*Хүснэгт 4. Ерөнхий боловсролын сургалтын хөтөлбөрийн 4 үе шат
сургуулийн анги, насны ангиллаар*

	Үе шат	Анги	Нас
Бага буюу анхан	1	1,2	5-7
Бага буюу анхан	2	3,4,5,6	7-11
Дунд	3	7,8,9	11-14
Ахлах	4	10,11	14-16

АВСТРАЛИ

Парламентын боловсролын газар

Австрали Улсын Парламентын Боловсролын газар нь (*Parliamentary Education Office*) Сенатын танхимын Клеркийн удирдлагад харьяалагдах бөгөөд парламентын ардчиллын талаар австраличуудад мэдлэг олгодог байгууллага юм. Жилд 90,000 гаруй оюутнуудыг боловсролын хөтөлбөрт хамруулдаг. Тус газар нь бүх насны хүмүүст хүртээмжтэй, сонирхолтой хэлбэрээр хөтөлбөрүүдийг зохион байгуулдаг.

Тус хэлтсийг Сенатын танхим болон Төлөөлөгчдийн танхим хамтран санхүүжүүлж, парламентын бүх шатны боловсролд дэмжлэг үзүүлдэг.

Парламентын Боловсролын газар нь иргэдэд чиглэсэн дараах сургалтуудыг зохион байгуулдаг. Үүнд:

Бага, дунд ангийн сурагчдад зориулсан туршлага судлах хөтөлбөр нь Австрали орныг илүү сайн танин мэдэх, амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэхийн тулд парламент хэрхэн ажилладаг талаар мэдлэг олгодог.

Parliament house program - Парламентын ордны хөтөлбөр

Энэ хөтөлбөр нь Австралийн ардчилсан засаглалын үйл ажиллагаа, зорилго, үнэт зүйлийн талаарх сургалт бөгөөд хөтөлбөр нь 4-12 насны сурагчдад зориулсан даваа-баасан гарагийн 09.00-16.00 цагийн хооронд 15–50 хүртэлх хүүхдүүдийн бүрэлдэхүүнтэйгээр үнэ төлбөргүй зохион байгуулдаг сургалт юм.

Сургалт доорх сэдвийн хүрээнд явагддаг.

- how laws are made through Parliament – Парламентаар хууль хэрхэн баталдаг;
- the responsibilities of representatives – Төлөөлөгчдийн үүрэг, хариуцлага;
- the formation of government – Засгийн газар байгуулах;
- how government is kept accountable – Засгийн газарт хариуцлага хэрхэн тооцох агуулгын хүрээнд зохион байгуулдаг.

Prepare for your program – хөтөлбөрт бэлтгэх

Парламентын ордонд хийх хөтөлбөрийг илүү үр дүнтэй сонирхолтой болгоход сурагчид өөрсдөө хөтөлбөрөө боловсруулах боломжтой байдаг. Сургалтын түгээмэл сэдэвт:

- Парламентын ордны аялал (сурагчдад тайлбартай);
- Австралийн парламентын хийдэг ажлын талаар;
  - Парламент гэж юу вэ?
  - Хууль хэрхэн баталдаг вэ?
- Танхимдаа дүрд тоглох;
- Австралийн сургалтын хөтөлбөрт нийцсэн хөтөлбөр боловсруулах;

- Парламентын үйл ажиллагааны тухай.

Video conferencing program – Видео хурал хийх хөтөлбөр

Парламентын Боловсролын газар нь одоогийн байдлаар цахим хурлыг Zoom аппликэйшн ашиглан нэг дор 30 хүртэл оролцогчдод интерактив хөтөлбөрийг зохион байгуулж байна. Тус хөтөлбөр нь 5 -12 насны сурагчдад зориулсан ажлын таван өдөр өглөөний 09.00-16.00 цагийн хооронд хамгийн ихдээ 35 хүртэлх хүүхдүүд оролцох боломжтойгоор 30-60 минутын хугацаанд зохион байгуулдаг бөгөөд сургалт үнэ төлбөргүй байдаг. Цахим хуралд оролцогчдод зориулсан хэвлэмэл гарын авлага, сургалтын материалыг бэлтгэн гаргадаг.

Professional learning – Мэргэжлийн сургалт

Парламентын Боловсролын газар нь бага, дунд сургуулийн багш нарт зориулан дараах сэдвийн хүрээнд сургалт явуулдаг. Үүнд:

- Австралийн парламентын тухай мэдлэгийг дээшлүүлэх;
- Австралийн засгийн газрын тогтолцоо, хэрхэн ажилладаг талаар судлах;
- Австралийн парламентын үүрэг, ач холбогдлыг судалж, үйл ажиллагаатай танилцах;
- Сургалтын хөтөлбөрт суурилсан интерактив сургалтын гарын авлага болон стратеги төлөвлөгөө бэлтгэх.

Дээрх сургалтууд нь Даваа, мягмар, лхагва гарагийн 16.00 – 18.00 цагийн хооронд цахим хэлбэрээр явуулдаг.

БНСУ

Үндэсний Ассамблейн Сургалтын Институт

Үндэсний Ассамблейн Тамгын газрын харьяанд Сургалтын Институт нь хууль, эрх зүйн сургалтаар дамжуулан мэдлэгт суурилсан улсыг бүтээх зорилгоор бүтээлч, уран сэтгэмж, авьяас чадварыг хөгжүүлэх чиг үүрэгтэй институт юм.¹⁴⁵ Тус Институт нь Үндэсний Ассамблейн гишүүд, туслахууд, тамгын газрын ажилтнууд болон харьяа байгууллагууд, орон нутгийн зөвлөл, иргэдийн зөвлөл зэрэг бүх талуудад боловсрол олгох сургалт явуулдаг байна. Тус институт нь Үндэсний Ассамблейн Тамгын газрын Захиргааны асуудал хариуцсан нарийн бичгийн даргын удирдлагад ажилладаг.

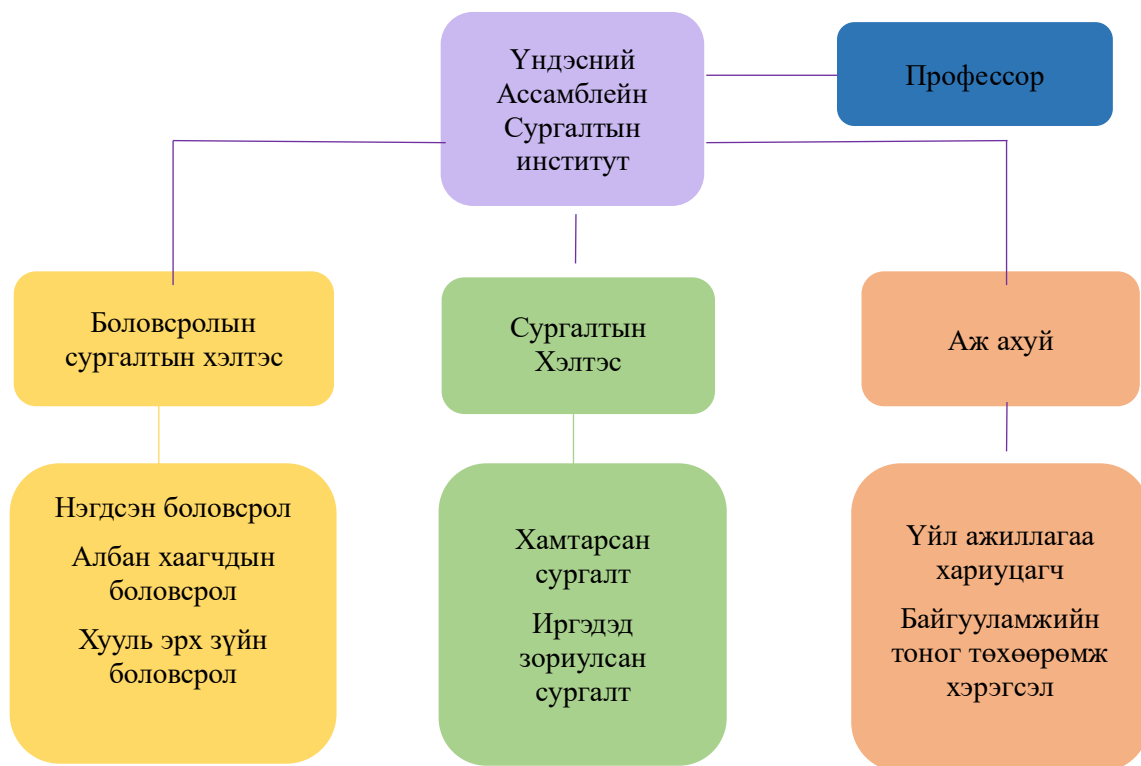
Тогтвортой хөгжингүй парламентыг байгуулахын тулд УИХ-ын гишүүдийн чадавхыг хөгжүүлэх сургалтад анхаарч, орон нутаг болон холбогдох байгууллагуудад сар, жилийн төлөвлөгөөний дагуу төрөлжсөн сургалтуудыг зохион байгуулдаг.

1975 онд Үндэсний Ассамблейн албан хаагчдын сургалтын хүрээлэн нэрээр анх байгуулагдаж байсан бол өөрчлөгдөн явсаар 2017 оны 3 дугаар сарын 27-нд Үндэсний Ассамблейн Сургалтын Институт болсон.¹⁴⁶

¹⁴⁵ <https://training.assembly.go.kr:448/ecms/view/defHtmlContentsView.do>

¹⁴⁶ <https://training.assembly.go.kr:448/ecms/view/defHtmlContentsView.do>

Бүтэц зохион байгуулалт

Төрийн албан хаагчдад зориулсан цахим сургалт

Үндэсний Ассамблейн сургалтын хэлтсээс зохион байгуулдаг цахим сургалтын хөтөлбөр дараах ерөнхий агуулгатай байдаг¹⁴⁷.

- Мэргэшүүлэх боловсрол;
- Хууль тогтоомжийн тухай хууль, төсвийн төсөл батлах үйл явцын тухай ойлголт, үндсэн хууль, захиргааны эрх зүй гэх мэт сургалтууд;
- Мэдээлэл зүйн боловсрол;
- Бусад (хувь хүний хөгжлийн чадвар эзэмшүүлэх сургалтууд);
- Хууль, эрх зүйн заавал эзэмших боловсрол;
- Хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх, хөгжлийн бэрхшээлийн ялгаварлалтаас сэргийлэх сургалт¹⁴⁸.

Үндэсний Ассамблейн Сургалтын Институт нь өөрийн бие даасан цахим хуудастай ба төрийн албан хаагчид, холбогдох байгууллагын ажилчид, мөн энгийн иргэд хүртэл хөтөлбөрийн дагуу цахимаар бүртгүүлэн хамрагдах боломжтой байдаг. 2020 оны сургалтын хөтөлбөрт орсон судалгаагаар энгийн иргэдэд зориулсан сургалт 7 сарын 17-ны байдлаар 2 удаа зохион байгуулагдаад байна¹⁴⁹. Тухайлбал,

- Ардчилсан иргэний 6 дугаар үндэсний чуулган;
- Олон нийтийн байгууллагын зөвлөлийн 2020 оны сургалт.

Үндэсний Ассамблейн гишүүд болон төрийн албан хаагч, холбогдох байгууллагуудын мэргэжилтнүүдийн сургалт сард дунджаар 2-3 өдрийн сургалт зохион

¹⁴⁷ <https://training.assembly.go.kr:448/ecms/view/defHtmlContentsView.do>

¹⁴⁸ <https://training.assembly.go.kr:448/ecms/view/defHtmlContentsView.do>

¹⁴⁹ <https://training.assembly.go.kr:448/napto/edu/retrieveEduList.do>

байгуулдаг бөгөөд 2020 оны нэгдүгээр улиралд дараах сургалтуудыг зохион байгуулсан байна¹⁵⁰. Тухайлбал,

- Сонгуулийн тухай хууль, төрийн санхүүжилтийн тухай хуулийн сургалт;
- 3D хэвлэх туршлага;
- Үндэсний санхүү, татварын талаарх ойлголт;
- Windows Office Excel сургалт;
- Хүний нөөцийг хөгжүүлэх сургалт;
- Power BI Big data дүрслэх технологи.

СОЛОМОНЫ АРЛУУД

Парламентын Боловсролын Алба нь 2008 онд НҮБ-ын Парламентыг бэхжүүлэх хөтөлбөрийн хүрээнд байгуулагдсан бөгөөд Парламентын ерөнхий нарийн бичгийн даргын удирдлагад ажилладаг.

Энэхүү алба нь дараах 4 үндсэн агуулгаар үйл ажиллагаа явуулдаг.

1. Олон нийтийг хамруулах долоо хоног;
2. Хичээлийн агуулгыг дэмжих үйлчилгээ;
3. Сурагчдад зориулсан хөтөлбөр;
4. Хүйсийн тэгш байдал.

1. Олон нийтийг хамруулах долоо хоног

Энэ долоо хоногт засгийн газрын ордон нь үүд хаалгаа олон нийтэд дэлгэж, парламентын талаар олон нийтэд мэдлэг түгээх зорилт тавьж дараах үйл ажиллагааг явуулдаг.

- Парламентын үүрэг, үйл ажиллагаа, үйлчилгээг танилцуулсан илтгэл;
- Сонгогчидтой газар дээр нь уулзаж, олон нийтийн газар, сургуулиудад зочилж, сургалт хийх, парламент ба засгийн газрын дүрд тоглуулах;
- Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын дүрэм, журам батлах үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх.

2. Хичээлийн агуулгыг дэмжих үйлчилгээ

Боловсролын яам, боловсролын нэгжийн удирдлагууд, сургуулиудтай холбоотой ажиллаж, багш ахлах ангийн сурагчдад зориулсан парламент, улс төр, манлайллын талаарх ном, товхимлыг бүтээж, хэвлүүлдэг.

3. Сурагчдад зориулсан хөтөлбөр

Бага ба дунд ангийн сурагчид хүсэлтийн дагуу багшийн хамт засгийн газрын ордонд зочлох аялал хийдэг. Энэ үеэрээ чухал хэлтэс, газрууд, түүхэн баримтуудтай танилцаж, чуулганы танхимд орж сонирхдог. Энэ хөтөлбөрт дараах агуулгууд багтана.

- Парламентын үйл ажиллагааг бага дунд ангийн сурагчид ойлгохоор тайлбарласан зурагт ном тараадаг. Бага ангид “Парламент ба манлайлал” сэдвээр, дунд ангид “Парламент хэрхэн хууль гаргадаг вэ?” сэдвээр ном товхимол гаргадаг.
- 5 ба 9 сард нийт 1800 сурагч ордонд зочилдог ба энэ нь тус саруудад сургууль дээр нь авдаг иргэний эрхийн шалгалттай нь уялдуулахыг зорьдогтой холбоотой.
- Хэлтсийн дарга ажилчидтай уулзаж, засгийн газрын үүрэг хариуцлагын талаар яриа сонсдог.
- Тус аялал хагас өдөр үргэлжилдэг.

¹⁵⁰ <https://training.assembly.go.kr:448/napto/edu/retrieveEduList.do>

Ахлах ангийн сурагчдын төлөөлөл парламентын чуулганд оролцож, “Цаг уурын өөрчлөлтийг бууруулах хуулийн төсөл” гэх мэт хэлэлцүүлэгт төлөөлөн үг хэлэх боломжоор хангагддаг. Энэ хөтөлбөрт дараах агуулгууд багтана.

- Тус хөтөлбөр 3-4 өдөр үргэлжилдэг.
- 20 ахлах сургуулиас сонгогдсон 52 сурагчдын төлөөлөл
- Эхний өдрүүдэд хэлэлцүүлгийн сэдэвт бэлдэх зорилгоор загварчилсан хуралдааныг зохион байгуулж, жинхэнэ хэлэлцүүлэгт өргөн барих санаачилгуудыг дэвшүүлдэг.
- Уг хөтөлбөр нь үндэсний, бүсийн, олон улсын шинж чанартай парламентын хуралдаанд хүүхэд залуусын манлайлан оролцох чадварыг хөгжүүлэхийг зорьдог.

4. Хүйсийн тэгш байдал

Эмэгтэйчүүдийг улс төрд оролцуулж, шийдвэр гаргах түвшинд ажиллуулах шаардлагатай байгааг онцлон анхаардаг. Залуу эмэгтэй манлайлагчдыг таньж илрүүлэн, тэднийг удирдан манлайлахад туслах алсын хараатай ажилладаг.

ХБНГУ

Их, дээд сургуулийн оюутнууд болон шинэхэн төгсөгчдийг парламентад дадлага хийлгэх явдал улам дэлгэрч байна. Дадлагын хөтөлбөр нь авьяаслаг залуучууд парламентын эрдэм шинжилгээ, судалгаа болон бусад хэрэгцээг хангахад дэмжлэг үзүүлэх, нээлттэй парламентыг хөгжүүлэх, парламентад шинээр мэргэжилтэй ажилтан авч ажиллуулах ашиг тустай аж.¹⁵¹[1]

Германы Бундестагийн Тамгын газар нь хууль-эрхзүй, улс төр-эдийн засгийн чиглэлээр суралцдаг оюутнуудад дадлага хийх боломжоор хангаж, ирээдүйд сайн улс төрч болоход нь тэднийг бэлтгэж, дэмжлэг үзүүлдэг.[2]

Германы Бундестагийн Парламентын семинарууд нь улс төрийн боловсрол олоход “үржүүлэгч”-ийн үүрэг гүйцэтгэхэд чиглэсэн байдаг аж. Семинарыг чуулганы хуралдаантай долоо хоногийн Лхагва, Пүрэв, Баасан гарагт явуулдаг. Хагас өдрийн турш үргэлжлэх уг мэдээллийн арга хэмжээний цөм агуулга нь тухайн групп (бүлэг)-ийн өөрсдийн сонгосон сэдвээр фракц/жигүүр (нам, эвслийн бүлэг) тус бүрийн төлөөлөл ярилцлага хийх байдаг. Семинарын хөтөлбөрт Бундестагийн үйл ажиллагааны танилцуулга, Парламентын ордонтой буюу чуулганы хуралдаантай танилцах болон Бундестагийн урилгаар үдийн хоолонд орох багтдаг аж. Семинарт оролцох групп нь хамгийн багадаа 10, хамгийн ихдээ 35-аас хэтрэхгүй хүний бүрэлдэхүүнтэй байна.

Багш нарт зориулсан семинар

Германы Бундестаг нь улс төр, газарзүй болон түүхийн багш нарт зориулсан семинар зохион байгуулдаг.

Семинарын хөтөлбөр нь парламентын үйл ажиллагаатай танилцах, парламентын дэд ерөнхийлөгчтэй ярилцах, Боловсролын буюу бусад байнгын хорооны гишүүнтэй уулзах, чуулганы нэгдсэн хуралдааныг үзэхээс бүрддэг. Түүнчлэн, парламентын ордонтой мөн танилцана.

¹⁵¹ Дэлхийн банк: Парламентын ажилтны сургалтын хөтөлбөр-World Bank Parliamentary Staff Training Program, John K. Johnson, State University of New York's Center for International Development file://Johnson - Parliamentary Staff Training Program Pa.pdf

Сэтгүүлчийн мэргэжлийн оюутан, сурагчдын семинар

Германы Бундестагийн зорилтот бүлэгт зориулсан дараагийн семинар бол ирээдүйн сэтгүүлчдэд зориулсан семинар юм. Энэхүү семинарын хүрээнд парламентын үүрэг зорилго болон үйл ажиллагааг тайлбарлан таниулж, аль болох олон депутат, фракцийн (нам, эвслийн бүлгийн) хэвлэлийн төлөөлөгч болон Германы Бундестагийн Хэвлэл, мэдээллийн ажилтантай ярилцах боломжоор хангадаг. Оролцогч бүлгийг 20 хүнээр хязгаарладаг аж. Жилд цөөхөн семинар зохион байгуулдаг тул олон санал ирвэл сугалаагаар шийддэг байна.¹⁵²

ШИНЭ ЗЕЛАНД

Тус улс нь парламентын үйл ажиллагааг ард иргэдэд хүртээмжтэй хүргэх зарчмаар парламентын боловсролын асуудлыг чухалчлан үзэж Парламентын ажлын албаны стратеги төлөвлөгөөндөө тусгасан байна.

Шинэ Зеландын Төлөөлөгчдийн танхимын ажлын албаны 2016-2020 оны стратеги төлөвлөгөөний Стратеги зорилт 2-т ¹⁵³ : “Оюутан, сурагчдын сургалтын хөтөлбөрөөр дамжуулан Шинэ Зеланд улсын ардчилал, парламентын үйл ажиллагааны талаар мэдээллийг авах, оюутан сурагчид болон ард иргэдийг парламентын түүх, үйл явцтай танилцуулах, өөрийн биеэр ирэх боломжгүй тохиолдолд тухайн иргэн парламентын цахим хуудаснаас мэдээлэл авах боломжийг бүрдүүлнэ.” хэмээн заасан байна.

Ингэснээр Парламентын үйл ажиллагааны хүртээмжийг нэмэгдүүлж, олон нийтийн оролцоог хангахад чухал ач холбогдолтой юм.

Энэ хүрээнд Шинэ Зеландын Парламентаас дараах хөтөлбөр, үйл ажиллагааг явуулж байна. Үүнд:

1. Парламент хэрхэн ажилладаг вэ? танилцах хөтөлбөр
2. Парламентын гишүүд, спикер нь иргэдтэй хийх уулзалтын хөтөлбөр
3. Хэлэлцүүлгийн дүрд тоглох хөтөлбөр
4. Парламентын үйл ажиллагааг сурталчилсан цахим хуудас
5. Виртуал танилцуулга
6. Багш, сурагчдад зориулсан гарын авлагаар хангах

1. Парламент хэрхэн ажилладаг вэ? танилцах хөтөлбөр

Энэ нь парламентын бүтэц, үйл ажиллагааны талаар оюутан, сурагчид, олон нийтэд танилцуулах зорилготой 90 минутын хөтөлбөр¹⁵⁴ юм.

Өргөн хүрээний энэхүү хөтөлбөрт парламентын үүсэл хөгжил, бүтэц зохион байгуулалт, үүрэг үйл ажиллагаа, улмаар парламент бидний амьдралд үзүүлэх үр нөлөөний талаарх танилцуулга сургалт болон парламентын ордонтой танилцах аяллууд багтана.

Хөтөлбөрийн мэдээллийг тухайн бүлгийн нас, эрэлт хэрэгцээнд нийцүүлэн бэлтгэх ба оюутнууд өөрсдийн сургалтын хөтөлбөртэй холбоотойгоор тухайлсан асуултуудыг асуух боломж нөхцөлөөр хангасан байдаг.

Танилцах бүлэг нь насанд хүрэгчдийг оролцуулан 42-оос дээшгүй хүнээс бүрдэнэ. Үүнээс том бүлгүүдийг дотор нь бүлэгт хувааж, хоорондоо 30 минутаас доошгүй зайтайгаар зочлуулдаг. Бүлэгт багтах насанд хүрэгчдийн тоог сурагчдын тоонд хувилна. Хөтөлбөрт хамрагдахыг хүсвэл урьдчилан цаг авах хэрэгтэй.

¹⁵² Германы Бундестаг-Deutscher Bundestag <https://www.bundestag.de/besuche/seminar>

¹⁵³ <https://www.parliament.nz/media/2753/parliamentary-service-strategic-intentions-2016-2020.pdf>

¹⁵⁴ Хөтөлбөрийн хугацааг хүсвэл 60 минут болгон багасгаж болно.

Мөн танилцах аяллын үеэр бүлгүүд парламентын үйл ажиллагааны танхимуудаас (чуулганы танхим, хэлэлцүүлгийн танхим, аль нэг хорооны танхим, Театретте буюу хэвлэлийн мэдээний хурал, Парламентын номын сан) сонгон танилцах боломжтой байдаг.

Хөтөлбөрийн үргэлжлэх хугацаа хангалттай болон парламентын гишүүдийн зав чөлөөтэй эсэхээс хамаарч бүлгүүд зочлох үеэрээ өөрсдийн тойргийн гишүүдтэй уулзах боломж нээлттэй байдаг.

2. Парламентын спикерийн “Иргэдтэй уулзах хөтөлбөр” (Outreach program)

Энэхүү хөтөлбөр нь парламентын үйл ажиллагааг олон нийтэд хүртээмжтэй хүргэх зорилгоор парламентын гишүүд Спикерийн хамт их, дээд сургууль болон дунд сургуулиудаар аялдаг 1 өдрийн хөтөлбөр юм.

Хөтөлбөрийн зорилго нь иргэд парламентын гишүүдтэй уулзах, улмаар парламентын үйл ажиллагааг илүү сайн мэдэж авах боломжийг бүрдүүлэхэд оршино.

Нэг өдрийн хөтөлбөр ихэвчлэн сургуульд зочлохоор эхэлнэ. Тэнд парламентын спикер болон гишүүдийг оролцуулсан парламентын хэлэлцүүлэг, мэтгэлцээн зохион байгуулж иргэдийг парламентын үйл ажиллагаатай бодитоор танилцах боломжийг бүрдүүлдэг. Мөн тэдэнтэй өдрийн зоог барьж, энэ үеэр орон нутгийн иргэд парламентын гишүүдээс асуулт асуух, парламентын XR App-аар парламентын ордонд виртуал аялал хийх зэрэг чөлөөт үйл ажиллагааг өргөнөөр зохион байгуулдаг. Үдээс хойш нь дахин өөр нэг сургуулиар зочлох маягаар үргэлжилнэ.

Иргэдтэй уулзах аяллыг жилд 6 удаа зохион байгуулдаг.

3. Хэлэлцүүлгийн дүрд тоглох хөтөлбөр

Энэ хөтөлбөр нь сурагчид хэлэлцүүлгийн танхимд зочилж Парламентын бүтэц, үйл ажиллагаатай танилцан, сургалтын төвийн загвар танхимд хуулийн төсөл (загвар) дээр мэтгэлцэх боломжийг бүрдүүлнэ. Хөтөлбөр нь 2 цагийн турш үргэлжилдэг бөгөөд 5-13 дугаар ангийн сурагчдад тохиромжтой юм. Ингэж хуулийг бүтээх үйл явцад өөрийн биеэр оролцсоноор үүнийг ойлгох, бодитоор таньж мэдэх, парламентын зарим үүргийг ухамсарлах өндөр ач холбогдолтой байдаг байна. Хэлэлцүүлгийг 5-13 дугаар ангийн 25 хүртэлх хүүхдийн бүрэлдэхүүнтэй байх нь тохиромжтой гэж үздэг.

Сурагчид хөтөлбөрт оролцохдоо боловсролын үйлчилгээтэй холбогдон тусгай захиалгын маягт бөглөн өөрийн боломжит өдөр, цагаа урьдчилан захиална.

Боловсролын үйлчилгээний төвөөс захиалгыг зөвшөөрсөн бол хэлэлцүүлэгт бэлтгэх зөвлөмжийг явуулна. Энэхүү зөвлөмжид хэлэлцүүлэгт хэрхэн бэлтгэх болон хэлэлцэх хуулийн төслийн сонголтын талаарх мэдээллийг оруулсан байна.

Сурагчид өөрсдийн сонгосон хууль тогтоомжийн хүрээнд ярилцах сэдвээ урьдчилан бэлтгэсэн байна.

Энэ мэтчилэн хүүхдүүдэд багаас нь парламентын тухай боловсрол мэдлэг олгох хөтөлбөр хэрэгжүүлэхээс гадна сургалтын ном хэрэглэгдэхүүн, эх сурвалж зэргийг бэлтгэн ашиглаж байна. Тухайлбал, багш, сурагчдад Парламент, түүний үйл ажиллагааны тухай сургалтын гарын авлага, “Ayes on Education” гэх парламентын өдөр тутмын үйл ажиллагааны тухай сонин зэргийг хэвлэмэл болон цахим хэлбэрээр гаргасан бөгөөд мөн бусад эх сурвалжуудыг цахим хуудсандаа үнэ төлбөргүй байршуулан өргөнөөр ашиглах боломжийг бүрдүүлжээ. Сургалтын гарын авлагыг сурагчдын нас, сэтгэхүйн онцлог (бага, дунд, ахлах анги), хичээлийн хөтөлбөр зэрэгтэй уялдуулан боловсруулсан байна.

Мөн Маори (Māori-Шинэ Зеландын уугуул хүмүүс) сурагчдад зориулан уугуул Маори хэлээр сургалтын гарын авлага бэлтгэсэн. Энэ нь парламентын үйл ажиллагааны тухай бодит мэдрэмжийг төрүүлэхүйц онцлог бүхий зургаан картаас бүрдэнэ. Тэдгээрийн агуулга нь:

- Шинэ Зеландын парламент: Ардчиллын үйл ажиллагаа
- Парламент гэж юу вэ?
- Парламент юу хийдэг вэ?
- Парламент дахь хүмүүс
- Парламент дахь Маори
- Парламент ба би: Би хаана нь багтах вэ? зэрэг байна.

Шинэ Зеландын хөтөлбөрийн бичиг баримтууд, парламентын нэр томьёоны зүүлт тайлбарууд, гүнзгийрүүлэн судлахад зориулсан хэрэгтэй цахим хаягууд бүхий багшийн гарын авлагатай.

Түүнчлэн технологийн дэвшлийг ашиглан “Парламент XR” хэмээх аппликейшнаар дамжуулан сурагчид хаана ч гар утас болон бусад мэдээлэл технологийн төхөөрөмжүүдээс виртуал ертөнцөөр аялан Парламентын тухай мэдлэгийг олох боломжтой.

Парламентын албан ёсны цахим хуудсандаа багш, сурагчдад зориулсан тусгайлсан мэдээллийн хэсгийг /хуудас/ бий болгон ажиллуулсан нь оюутан сурагчдад тухайн цаг үеийн асуудлуудыг дэвшүүлэх, нягтлан үзэх, хүмүүс ямар шийдвэр гаргахыг ажиглах, улмаар өөрсдөө хэрхэн оролцохоо ойлгох зэрэг боломжийг бүрдүүлжээ.

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

Их Британи

- Нийтийн танхимын жил бүрийн ажлын төлөвлөгөө <https://www.parliament.uk/mps-lords-and-offices/offices/commons/the-board/board-decisions/strategy-business-planning/annual-business-plans/>
- Парламентын боловсрол, иргэдийн оролцооны алба <https://erskinemay.parliament.uk/section/6391/participation/>
- Парламентын боловсрол олгох төв <https://www.parliament.uk/educationcentre>
- Парламентын боловсрол олгох хичээлийн хэрэглэгдэхүүнүүд <https://learning.parliament.uk/resources/>
- 2019-2020 оны хичээлийн жилд зориулсан парламентын боловсрол олгох хөтөлбөр, арга хэмжээ <https://assets-learning.parliament.uk/uploads/2019/12/UK-Parliament-Schools-Booklet.pdf>
- Британийн “Өсвөрийн парламент” <https://www.byc.org.uk/uk/ukyouthparliament>
- Иргэний боловсрол хичээлийн товч танилцуулга <https://www.gov.uk/government/publications/national-curriculum-in-england-citizenship-programmes-of-study>

Австрали

- Австралийн парламентын боловсролын газар https://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Education_Office

БНСУ

- Үндэсний Ассамблейн сургалтын институт <https://training.assembly.go.kr:448/ecms/view/defHtmlContentsView.do>
<https://training.assembly.go.kr:448/napto/edu/retrieveEduList.do>

Соломоны Арлууд

- Соломоны Арлуудын үндэсний парламентын иргэний боловсрол <http://www.parliament.gov.sb/index.php?q=node/783#1>
- Үндэсний парламентын тайлан <http://parliamentaryeducators.org.au/uploads/Documents/APEC%202013%20-%20JR%20-%20Solomon%20Islands.pdf>
- Парламентыг бэхжүүлэх төслийн тайлан 2004-2008 <https://agora-parl.org/sites/default/files/UNDP%20-%20Solomon%20Islands%20Parliamentary%20Strengthening%20Project%3B%202004-2008%20-%20EN%20-%20PS.pdf>

ХБНГУ

- Дэлхийн банк: Парламентын ажилтны сургалтын хөтөлбөр-World Bank Parliamentary Staff Training Program, John K. Johnson, State University of New York's Center for International Development file://Johnson - Parliamentary Staff Training Program Pa.pdf
- Германы Бундестаг-Deutscher Bundestag <https://www.bundestag.de/besuche/seminar>

Шинэ Зеланд

- Шинэ Зеландын парламент <https://www.parliament.nz/en/visit-and-learn/educators-and-students/education-programmes/how-parliament-works/>
- Төлөөлөгчдийн танхимын ажлын албаны 2016-2020 оны стратеги төлөвлөгөө <https://www.parliament.nz/media/2753/parliamentary-service-strategic-intentions-2016-2020.pdf>